

طرحی جهت انتخاب مجلات علمی

اس. ام. دهاوان، اس. کد. فول، اس. پی. جین
ترجمه حسین داوودی فر، عضو هیات علمی و سرپرست
دانشکده کتابداری پزشکی و کتابخانه مرکز علوم پزشکی،
فیروزه مولاپرست، عضو هیات علمی دانشکده کتابداری
پزشکی مرکز علوم پزشکی ایران

تا در این مقاله امتیازات و اشکالات روشهای فعلی انتخاب مجلات مورد بحث قرار می‌گیرد. نتیجه بحث روشنگر این واقعیت است که میزان استفاده از مجلات درجه اهمیت آنها را مشخص می‌نماید. طرحی جهت انتخاب مطلوب مجلات ارائه می‌گردد. روش کاهش میزان بهره‌وری مجلات در تعیین اولویت‌ها و تدوین راهنماهای انتخاب بکار گرفته می‌شود. در مورد انتخاب مجلات بیشترین اولویت را می‌بایستی به مجلاتی داد که بیشتر استاد می‌شوند، چکیده می‌گردند و مورد استفاده قرار می‌گیرند.

مقدمه

روش تحلیل استنادی - منابع ردیف اول¹

روش تحلیل استنادی - منابع ردیف دوم²

روش مطالعه الگوی استفاده از نشریات³

جهت ارزیابی امتیازات و اشکالات این روشها، هر یک را جداگانه مورد بررسی قرار می دهیم.

1-1 روش تحلیل استنادی -

منابع ردیف اول

روش تحلیلی استنادی، شیوه ای آماری است که به منظور اندازه گیری اهمیت نسبی نشریات طرح ریزی شده است. ابتدا، فهرستهای درجه بندی شده (4) مجلات بر مبنای دفعات استنادشان در منابع ردیف اول تهیه می گردد. هرچه تعداد استنادها به یک نشریه بیشتر باشد، اهمیت نسبی آن نشریه در رشته علمی مربوط یا شاخه خاصی از دانش مورد مطالعه، بیشتر می گردد. مطالعات در زمینه تحلیل استنادی، برای اولین بار در سال 1927 توسط گراس، گراس [1]

انجام پذیرفت و سپس بروان [2]

گارفیلد [3و4]، مارتین [5]، و دیگران دنبال شد. مطالعات تحلیل استنادی، به دلیل

مسئله انتخاب نشریات ادواری مدتها مشکلی بگرنج و فاقد راه حل صحیح بوده است. عواملی چون ترقی مداوم نرخ اشتراک مجلات، افزایش گاه و بیگاه تعداد نشریاتی که در هر سال منتشر می گردند، فقدان بودجه کافی، و مشکلات مالی آینده مرتبا در جریان انتخاب منظم و با قاعده مجلات اختلالاتی ایجاد نموده اند، این مقاله روشهای فعلی انتخاب مجلات را بررسی می کند. کمبودها و نکات ضعف هر یک را برمی شمارد، و روشی استاندارد جهت انتخاب نشریات پیشنهاد می نماید، این روش کمک خواهد نمود تا در جریان برپایی کتابخانه ها اهمیت تناسب نشریات به دقت تعیین گردد.

فهرستی از عناوین نشریاتی که با استفاده از این روش آماده شده است می تواند به عنوان راهنمای معتبری جهت انتخاب نشریات ادواری به کار گرفته شود.

1. روشهای انتخاب نشریات

برای انتخاب نشریات، غالیا روشهای زیر به کار گرفته می رود.

کاربردهای جالب آن در تحلیل انتشارات ادواری همچنان از توجه کافی برخوردار است. فهرستهای درجه بندی شده نشریات که از این طریق به دست می آید حتی در حال حاضر نیز در بسیاری از کتابخانه ها برای انتخاب مجلات به کار گرفته می شود.

به هر حال، تردید درباره اعتبار چنین راهنماهایی جهت انتخاب، برای اولین بار توسط پولین اسکیز^[6] مطرح شد. این نویسنده برای اثبات نظرش، به فرضیه مارتین استناد میکند که مطابق آن، یک استناد در منابع ردیف اول صراحتاً بیانگر وجود ارتباطی بین دو مدرک است؛ یکی که استناد میکند و دیگری که مورد استفاده قرار می گیرد، و در نتیجه، مقیاس غیر مستقیمی از میزان استفاده از منابع توسط استفاده کنندگان را به دست می دهد. اسکیزاین فرضیه را مقابل میزان واقعی استفاده نشریات با به کارگیری دادههای یک بررسی در کتابخانه ملی امانی⁽⁵⁾ به آزمایش می گذارد و نتیجه می گیرد که فهرستهای درجه بندی شده ای که از

طریق تحلیل استنادها تهیه می شوند، راهنماهای معتبری برای انتخاب نشریات نیستند. زیرا ممکن است به یک یا چند دلیل از دلایل زیر نشریه ای که مکرراً مورد استناد قرار گرفته به همان نسبت مورد استفاده قرار نگرفته باشد بالعکس.

1. نشریه ای که تازه شروع به انتشار کرده باشد کمتر مورد استناد قرار می گیرد.

2. دانشمندان بعضی نشریات را به همان دلیلی مورد مطالعه قرار می دهند. که مردم روزنامه می خوانند، بنابراین استفاده شان منجر به استناد نمی شود؛

3. برخی از نشریات پر استفاده و کم استفاده عمدتاً ماهیت کاربردی دارند؛

4. در عادات و روش استناد کردن دانشمندان علوم خالص، در مقایسه با دانشمندان علوم تجربی، اختلافاتی وجود دارد؛

5. برآورد شده است نشریاتی که به طور نسبی مقالات کمتر ولی با کیفیت خوب منتشر می کنند در مقایسه با نشریاتی که دارای مقالات بیشتری

هستند، کمتر امکان استناد شدن مکرر را می یابند. به عبارت دیگر، هر چه تعداد مقالاتی که یک نشریه منتشر می کند زیادتر باشد، احتمال استناد شدن مکرر به آن نیز بیشتر است؛

6. گاه استنادها به تعداد زیاد صرفاً به منظور افزایش حجم استناد آورده می شوند زیادتر می شوند، بدون اینکه نویسندگان واقعا آن مقالات را مورد مشورت با استفاده قرار داده باشد؛

7. نشریه ای که مقاله فوق العاده ای منتشر می کند، به طور شگفت آوری احتمال استناد شدن مکرر را نیز می یابد؛

8. شهرت، تیراژ، در دسترس بودن نشریه، میزان موجودی کتابخانه و پوشش آن در منابع ردیف دوم همه در تعداد دفعاتی که یک نشریه مورد استفاده قرار می گیرد تأثیر می گذارد.

2-1 روش تحلیل استنادی -

منابع ردیف دوم

فهرستهای درجه بندی شده نشریات را از طریق تعداد دفعات استناد شده

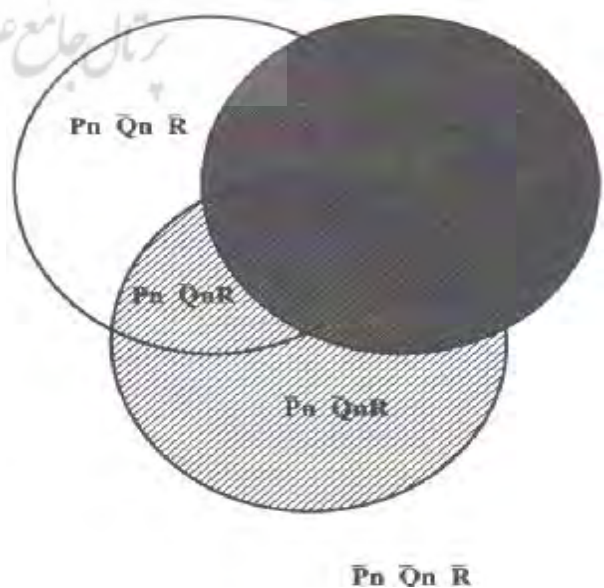
نشان در منابع ردیف دوم نیز می توان تهیه نمود. یک مقاله ممکن است بارها در منابع ردیف اول مورد استناد قرار گیرد، اما در یک نشریه چکیده مشخص فقط یک بار می تواند چکیده شود. هر چه تعداد مقالات یک نشریه بیشتر نمایه یا چکیده گردد، آن نشریه در فهرست درجه بندی شده به طور نسبی در مرتبه بالاتری قرار می گیرد.

از آنجا که سازمانها مشهور تهیه کننده چکیده سعی دارند فقط مقالات با کیفیت خوب را چکیده کنند، بنابراین در فهرستهای که بر اساس تحلیل استنادهای منابع ردیف دوم تهیه می شود، نشریاتی در مرتبه های بالا درجه بندی شده اند عناوین معروف و معتبر هستند. اینها نشریاتی هستند که استفاده کنندگان نیز علاقه دایمی به آنها دارند و مایلند که آثارشان را در آنها به چاپ برسانند. چنین نشریاتی بدون تردید بیشترین تعداد استفاده کنندگان را دارند. ممکن است ارتباط مستقیمی بین استفاده کنندگان و استنادهای موجود در ردیف دوم وجود نداشته باشد، اما یک ارتباط پنهانی بین نشریه چکیده شده و استفاده

کنندگان موجود است که به طور غیرمستقیم دلالت بر میزان استفاده از نشریه توسط استفاده کنندگان دارد. امتیازات چنین فهرستهایی که از طریق تحلیل استنادی منابع ردیف اول تهیه می گردد به قرار زیر است:

1. نشریاتی که به تازگی منتشر شده اند در فهرستهای درجه بندی شده ای که از طریق تحلیل منابع ردیف دوم تهیه می شوند ظاهر می گردند. این قبیل نشریات محلی در فهرستهای حاصل از تحلیل استنادی منابع ردیف اول ندارند.
 2. نشریات علمی عام پسند مانند
- سایتیست (6)

نمودار ۱

وامثال آن در چنین فهرستهای درجه بندی شده ای ظاهر می گردند. اینها نشریات پرخواننده ای هستند که به ندرت در منابع ردیف اول مورد استناد قرار می گیرند.

3-1 روش مطالعه الگوی استفاده

از نشریات

به منظور تعیین استفاده واقعی از نشریات توسط استفاده کنندگان، مطالعاتی نیز جهت تهیه فهرستهای درجه بندی فهرستهایی بدون تردید نیازهای واقعی استفاده کنندگان را منعکس می سازند و نشان میدهند که هر کتابخانه ای سعی خود را در تهیه چه مجلاتی مصروف می نماید، لیکن این فهرستها خالی از اشکال نیز نیستند:

1. در تهیه فهرستها: نیازهای استفاده کنندگان در مجموع انعکاسی ندارد. زیرا استفاده کنندگان، علاوه بر منابعی که کتابخانه برایشان فراهم می آورد، از مجموعه های شخصی خود و دیگران نیز بهره می گیرند و این گونه استفاده ها از طریق چنین بررسیهایی ضبط و منعکس نمی گردند.